

Magyar hivatalos közlöny százéves terve. A legrégebb pesti magyar újság, a *Hazai és Külföldi Tudósítások*, 1840-ben a „*Nemzeti Újság*“ nevet vette fel s ettől kezdve 1848-ig a magyar katolikus egyház rendi-konzervatív irányú hírlapjának számított. A *Nemzeti Újság* történetére vonatkozó kutatásaink közben — ezekről más helyen adunk számot — érdekes lapalapítási tervre bukkantunk. A helytartótanács 1846. július 4-én¹ tartott ülésében tárgyalja a különös javaslatot, amelyben „a közhirdetések számára kiadandó *Melléklap*“ alapítására tesz indítványt NAGY PÁL „ideiglenesen nyugdíjazott kir. tanító“ és egyszersmind a maga számára kéri az új sajtótermék kiadói és szerkesztői jogát. A „*Mellékiap*“ a terv szerint valószínűségi mai értelemben vett hivatalos lap lett volna, azzal a különbséggel, hogy nem önállóan jelent volna meg, hanem kinyomtatott példányai valamennyi politikai újsághoz csatolva, mint mellékletek láttak volna napvilágot. A melléklet előállítására ugyanannyiba kerülne, mint amennyit a kormányhatóságok és törvényszékek a hirdetések beiktatásáért időről-időre kifizettek az újságkiadóknak, emellett minden lap átvenné s így a hivatalos közlések sokkal szélesebb nyilvánosság elé kerülnének, mint a fennálló rendszer mellett, amikor csak egy-egy lapban kell azokat közzétenni.

A lapalapítás tervének személyi és sajtópolitikai hátterét is leplezik az ajánlkozó szerkesztő beadványai. NAGY PÁL nagyváradi akadémiai tanár volt; 1837-ben vonult nyugdíjba. 1839 őszén átvette a *Hazai és Külföldi Tudósítások* szerkesztését; ekkor vonult vissza ugyanis (a hivatalos iratok szerint szembaja miatt) APOSTOL JÓZSEF, az egyetlen tehetségesebb újságíró KULTSÁR ISTVÁN szerkesztő-utódai között. NAGY PÁL nevéhez fűződik az újság címváltozása, de egyúttal vele folytatódott a most már „*Nemzeti Újság*“ címet viselő régi hírlapnak a szerkesztők helytelen megválasztásából következő válságosorozata. 1842-ben csakugyan kénytelen megválni NAGY PÁL is a szerkesztéstől. Okot adott erre a *Nemzeti Újság* melléklapjában, a *Hasznos Mulatságok*ban KOSSUTH vezércikkeinek ellensúlyozására indított „*Kis tükrök*“ című rovat. A rovat szükségtelenül éles modora elidegenítette a laptól azokat is, akiket a KULTSÁR ISTVÁN iránti kegyelet eddig megtartott az előfizetők sorában; különösen az keltett visszataszítást, hogy a „*Kis tükrök*“ egyik cikke KÖLCSEY FERENC emlékét támadta meg s méltatlannak mondta a himnusz költőjét arra, hogy halála után négy évvel már szobrot állítsanak neki. Csak úgy látszott lehetségesnek a felháborodott közönség visszahódítása, ha NAGY PÁLT azonnal eltávolítják a lap éléről. Így is történt. 1841. június 8-án már

¹ Orsz. Levéltár. Helytt. Itár. Rev. Libr. 1846. 11—72.

KOVACSÓCZY MIHÁLY nevét találjuk az újság impresszumán, aki bevezető cikkében elítéli elődjének vétkét s teljesen új irányt ígér.

Az állás nélkül maradt NAGY PÁL ekkor éveken keresztül a legkülönbözőbb hírlapalapítás iránti kérvények áradatát zúditja a helytartótanácsra és a kancelláriára, sőt reménytelen helyzetében, éppen a Melléklap ügyében, egy ízben egyenesen a királyhoz fordul folyamodványával. Már 1841-ben — tehát még a *Nemzeti Újságtól* való távozása előtt — *Budai Hírtár* című újság kiadására kér engedélyt; ezt az *Österreichischer Beobachter* mintájára szerkeszteni és *Magyarok Története* című melléklappal látná el.² 1842. május 22-én, ugyanazon a napon, amikor özv. KULTSÁR ISTVÁNNÉ elbocsátásának jóváhagyását és utódja kinevezésének megerősítését kéri, ő is kérvényt ad be a helytartótanácshoz³ és most már *Országos Hirdetések* című lapra óhajt kiadói jogot. Ez a lap hivatalos hirdetéseket tartalmazna s nem önállóan jelennék meg, hanem más újságokhoz mellékelve. Itt tehát az új hivatalos lap 1846-ban tárgyalt tervének első fogalmazásával találkozunk már; a következő évek folyamán csak az „*Országos Hirdetések*” címet örölte a mozgásba lendült aktalom a kopottan kongó „*Melléklappá*”. NAGY PÁL kívánsága azonban nem teljesült s megtagadták azt a kérését is, hogy legalább az 1842-ben megszünt *Ephemerides Posonienses*-t folytathassa a fővárosban „*Budenses Ephemerides Politico-Statisticae*” címen.⁴

Hogy 1846-ban mégis új tárgyalás alá vették hivatalos lap-tervezetét, annak magyarázatát már a kormány új sajtópolitikájában kell keresnünk. Ekkor kezdték a hivatalos hirdetéseket intézményesen felhasználni a kormányssajtó támogatására. NAGY PÁL beadványában a kormány 1845. évi rendeletére hivatkozik, amely szerint csak a *Budapesti Híradó* és a *Pester Zeitung* közölhetnek hivatalos hirdetéseket. „Melly kegyelmes intézkedés csaknem minden vármegyében milly ellenszenvileg fogadtatott... légyen, mindenki előtt tudva van; sőt részreghajlatlan megfontolás után, mivel a politikai hírlapok köztudomás szerint pártérdekűek lévén, a különben törvényesen tudni való hirdetések pedig kitkit érdekelvén, a kijelelt két hírlapbani beiktatás által az óhajtott cél és köztudomás vágya kellően nem eszközölthetetik; annál fogva a Nemes Megyék, csaknem egyhangulag, a különben is ingerült kedélyek lecsillapíthatása tekintetéből, hivatalosan oda nyilatkoztak, [hogy a helytartótanács] a közhirdetések számára egy különös *Melléklapot* felállítani méltóztassék.” A kormány-

² Helytt. Itár. Gremiale. 1842. 9—100.

³ Helytt. Itár. Gremiale. 1842. 9—66.

⁴ DEZSÉNYI BÉLA: Legrégibb hírlapjaink életrajzához. Magyar Könyvszemle. 1940. 353—361. l.

nak a konzervatív sajtó pártolására irányuló politikáját tehát a megyék is tárgyalták s igyekeztek meghiúsítani. Kapóra jött ez NAGY PÁL-nak, aki ilyen módon újabb kérvényében, az akkori ellenzéki szerkesztők jól bevált szokásának mintájára, az „ingerült kedélyeket“, az egykorú kormányhatóságok állandó rémét idézte fel. A hivatalos hirdetések közléséből származó anyagi hasznot összezszerűen nem ismerjük, de tekintélyes lehetett, ha ilyen általános felháborodást váltott ki. Különösen a *Pester Zeitung*gal szemben nyilvánult meg az ellenzék elkeseredése, amelynek számára a kormány a váltótörvényszékek hirdeteit is biztosítani igyekezett,⁵ noha ezek a váltótörvény értelmében az egyes törvényszékek tetszése szerint választott bármely lapban közzétehetőek voltak.

Kétségtelen, hogy NAGY PÁLT ez a sajtópolitikai időszerűség készítette 1846-ban a hivatalos lap ötletének újbóli felvetésére. Nem lehetetlen, hogy NAGY PÁLT, a volt kormánypárti szerkesztőt, a vármegyei ellenzék egyes vezetői bíztatták s hírlaptervét fegyverül próbálták használni a hivatalos pártolás következtében elhatalmasodó kormány sajtó ellen. Nem tagadhatta senki, hogy a terv életrevaló volt: a kormányhatóságok közlései s egyéb hivatalos értesítések ekkor már oly fontos szerepet játszottak a mindennapi életben, hogy egy helyen csoportosított megjelenésük valóban közérdek lett volna. De a bécsi kormány sajtópolitikája mást kívánt. A hirdetésekben a közvélemény irányításának fontos eszközét vélte kezében tartani s nem akart lemondani róla. Hiába hivatkozott NAGY PÁL arra is, hogy neki már nyugdíjaztatása óta ígértek új hivatalt, valamint arra, hogy a *Nemzeti Újság*ot 1839-től 1846-ig szerkesztette — amely utóbbi állítása egyébként, mint a fentiek mutatják, nem felelt meg a valóságnak. Mikor 1847-ben egyenesen a király elé viszi kérését, az elrendelt új helytartótanácsi tárgyalás ismét ránézve kedvezőtlen véleményt ad. Mégpedig éppen azt a váltótörvényt használja fel terve meghiúsítására, amelynek alapján a megyék a kormány nyílt sajtótámogatását kifogásolták. A határozat szerint az új hivatalos *Melléklep* „a váltótörvényszéki hirdetményeket illetőleg a fennálló törvény világos rendelkezésével meg nem egyeztethetnék és a létező hírlapok Felségedtől nyert szabadalmi jogaik megmásítása nélkül életbe nem léptethetnek.“⁶

Igy azután nyilvánvaló időszerűsége ellenére NAGY PÁL terve végleg megbukott. A kormány szolgálatában álló sajtó érdekei úgy kívánták, hogy magyar hivatalos lap ne jelenjék meg. Az eszme csak 1848-ban valósult meg először, amikor a független magyar minisztérium megindította a „*Közlöny*“-t. De a félbenmaradt kezdeményezés sze-

⁵ SZEMZŐ PIROSKÁ: A „*Pester Zeitung*“. Budapest, 1941. 15. l.

⁶ Helytt. ltár. Rev. Libr. 1847. 11—57.

rény dicsősége NAGY PÁLÉ marad, makacs kérvényezése pedig érdekes adatokkal gazdagítja az 1840-es évek hírlapkiadási viszonyairól való ismereteinket.

DEZSÉNYI BÉLA.

Magyar lap Szentpétervárott 1880-ban. A „Losonc és Vidéke“ című újság 1880. november 28-i, 73-ik számában olvasom a következő híradást:

„Vozduhoplavatel“, ez a pogány szó orosz nyelven azt jelenti, hogy „léghajós“ s egy léghajózási szaklapnak a címe, mely Szentpétervárott jelenik meg, mégpedig nemcsak orosz nyelven, hanem sok-sok nyelven, a többek közt magyarul is. Szentpétervárott ugyanis most nagy tevékenységet fejtenek ki a léghajózás körül, úgyhogy ott nem kevesebb, mint négy léghajózási társulat áll fenn, eggyel több, mint Párizsban és Londonban. E társulatok egyike számtalan szakosztályt alakít, melyekben a főbb európai nyelvek mind képviselve lesznek s ezek közt a magyar is. A szaklap, melynek főcíme „Vozduhoplavatel“, szintannyiféle résszel fog bírni s mindenik rész az illető nyelven szerkesztetik. A magyar rész címe „A Léghajós“ lesz, szerkeszteni fogja Klinder Péter. — Mindenesetre érdekes, hogy az orosz fővárosban magyar lap jelenik meg.“

Megjelent-e aztán a szentpétervári „A Léghajós“ s ha igen, megvan-e ez valamelyik magyarországi könyvtárban?

TR. Z.